

ÖZELLİK KURAMLARI

HANS J. EYSENCK

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

■ Hans Jürgen Eysenck (1916-1997)

- Almanya'da doğdu; İngiltere'de yaşadı.
- 20. yüzyılın en üretken ve en çok atıf alan araştırmacılarından
- Personality ve Individual Differences dergisi
- Psikanalize eleştiri → net ve güvenilir ölçümler olmaması
- Faktör analizi yöntemi
- Kişilik özelliklerinin biyolojik temelleri

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

■ Hans Jürgen Eysenck (1916-1997)

- Eysenck de katılımcıların cevapları üzerinden faktör analizi
- Bir adım daha öteye taşıdı → ikincil faktör analizleri
- İlk faktör analizi çok sayıda faktör → Cattell'da 16
- Bu faktörlerin bazıları birbirleri ile ilişkili, bazıları bağımsız olabilir

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

- **Hans Jürgen Eysenck (1916-1997)**
  - Eysenck birbirinden bağımsız olan bir dizi faktörü tespit etmek için → ikincil faktör analizi
  - Yani, ilk analizden çıkan faktörler arasındaki ilişki örüntülerini ortaya çıkarmak
  - Bu faktörler de özelliklerdir ancak en üst düzeyde (higher order factors) → süper faktörler

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

■ Hans Jürgen Eysenck (1916-1997)

■ Faktör Kriterleri:

- Psikometrik kanıt → güvenilir ve tekrar tekrar çıkan
- Biyolojik temel → genetik olarak aktarılan bir yapı olmalı; öğrenilen davranışları içermemeli
- Kuramsal boyutu olmalı (tümdengelim) → birçok kuram tarafından ele alınan önemi
- Sosyal olarak anlamlı olmalı → günlük yaşamda karşılaşılan durumlarla ilgili

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

■ Hans Jürgen Eysenck (1916-1997)

- İlk olarak iki süper faktör tanımlamıştır.
- İçedönüklük/dışadönüklük (Extraversion/Introversion) (E) ve nörotisizm (neuroticism)/duygusal denge (N)
- Daha sonraki çalışmalarda psikotizm/süperego işlevi (P)
- Birbirinden bağısız ve iki uçlu olarak tanımlamıştır.
- Bu üç faktör de normal kişilik yapısının ögeleridir.

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

■ **Dışadönüklük/İçedönüklük (E/I)**

- E → girişken, atılgan, neşeli, canlı, optimist vb.
- I → pasif, çekingen, pesimist, dikkatli, düşünceli, temkinli, sessiz
- E ve I arasındaki fark davranışsal değil; biyolojik ve kalıtsal
- E ve I kişilerin kortikal uyarılma düzeyi bakımından farklılaşması

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

■ **Dışadönüklük/İçedönüklük (E)**

- E'ler daha düşük kortikal uyarılma düzeyine sahiptir
  - Optimal kortikal uyarılma → daha fazla heyecan verici aktiviteye yönelmek isteme
- I'ler ise daha yüksek kortikal uyarılma düzeyi
  - Optimal kortikal uyarılmayı sağlamak için → çok fazla uyarılmaya neden olacak ortamlardan kaçınma

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

■ **Nörotisizm/Duygusal Denge (N)**

- N özellikleri yüksek olan kişiler duygusal olarak fazla tepki gösterme ve duygusal dengeyi sağlamada güçlük çekme
- Genellikle fiziksel semptomlar baş ağrısı, kas ağrısı vb. ve muğlak psikolojik belirtiler endişeler, kaygılar
- Gerginlik, depresiflik, suçluluk hisleri, irrasyonel düşünceler vb.

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

- **Nörotisizm/Duygusal Denge (N)**
  - N faktörünün de biyolojik temeli olduğunu savunmuştur.
  - **Limbik sistem** (duygusal uyarılmanın gerçekleştiği alt beyin sistemi) ve **otonom sinir sistemi** (fizyolojik tepkileri içeren sistem)
  - İkiz çalışmaları → tek yumurta ikizlerinin gösterdiği benzerlik
  - *Strese Yatkınlık Modeli (Diathesis-Stress Model)*
    - Nörotisizm + stres → bazı kişileri psikolojik rahatsızlıklara daha yatkın hale getirir.

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

■ **Psikotizm (P)**

- Psikotizm ve süperego
- Psikotizme yakın olanlar → soğuk, şüpheli, ben merkezci, antisosyal, saldırgan, empati yoksunluğu, uyumsuz vb.
- Süperego → yardımsever, empatik, düşünceli, işbirlikçi, uyumlu
- Yüksek psikotizm + stres → psikotik rahatsızlık (strese yatkınlık modeli)
- Düşük psikotizm + stres → dayanıklılık

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

■ Faktörlerin Ölçümü:

- Eysenck Kişilik Ölçeğini geliştirmiştir.
- Faktörlerin birbirinden bağımsız olmasına dikkat etmiştir.
- Çok kez revize edilmiştir.
- Gözden geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi (100 madde) (Eysenck ve ark., 1985)
- Evet – Hayır şeklinde
- Biyolojik temelini göstermek → «limon damlası testi»

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

■ Faktörler ve Günlük Yaşamdaki Davranışlar:

- Eysenck'in faktörleri hem deneysel laboratuvarlarda bulunan sonuçları hem de sosyal davranışları yordar.
- E'ler → yenilik ve değişim (lab + günlük hayat)
- Kişilik, eğitimde etkili sonuçlar verebilir → pasif veya aktif öğrenenler
- E ve P değeri yüksek çocuklar arasındaki farklar → kişilerin onlara yaklaşımını etkiler
- Kişilik, araştırmalarda hesaba katılmazsa sonuçlar yanlış yorumlanabilir.

EYSENCK'IN ÜÇ FAKTÖRLÜ KURAMI

■ Üç Faktörlü Kuram Değerlendirme:

- Bilimsel yöntemlere sıkı sıkıya bağlı kalmıştır.
- Biyolojik temeli vurgulamıştır.
- Etkili olma derecesi düşüktür. Neden?
  - Mevcut daha uygun alternatif modeller sunulmuştur.
  - Üç faktörün kapsamadığı özellikler bulmak mümkündür (Güvenilirlik, yaratıcılık, dürüstlük)